

STRANE DIREKTNE INVESTICIJE U SRBIJI I ZEMLJAMA REGIONA

FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN SERBIA AND THE COUNTRIES OF THE REGION

Mr Jelena Ninković

Fakultet za menadžment, Novi Sad

Prof. dr Dragoslav Nikolić

Fakultet za menadžment, Novi Sad

Rezime: U radu se ukazuje na karakteristike privrednog sistema i makroekonomske politike u Srbiji i zemljama regiona, ključna ograničenja i ocenjuje se nivo dostignutog razvoja od 2000. godine. Ostvarene su značajne promene u ovim segmentima, ali privredni razvoj i ekonomska politika i dalje prolaze kroz specifične probleme. Oporavak i jačanje privrede Srbije, proces tranzicije, privatizacija, tržišno povezivanje i integracija u EU upućuju na neophodnost definisanja najadekvatnijih načina da se odgovori izazovima koje ovi procesi nose sa sobom. U tom smislu, strane direktne investicije (SDI) imaju poseban značaj za Srbiju jer, za razliku od drugih modaliteta priliva kapitala, investicioni paketi koje donose SDI osim kapitala sadrže i tehnologiju, menadžerska i organizaciona znanja, pristup stranom tržištu, te su zbog toga neophodne ne samo sa aspekta razvojnih potreba privrede, već i rasta i održavanja konkurentskih pozicija i performansi.

Imajući u vidu predviđeno skoro okončanje privatizacionog procesa, pažnju treba usmeriti na održanje političke stabilnosti i poboljšanje pravne sigurnosti u cilju unapređenja investicione klime, kao i privlačenje izvozno orijentisanih SDI i inteziviranje greenfield projekata.

Ključne reči: Strane direktne investicije (SDI), Bruto društveni proizvod (BDP), privatizacija, Greenfield investicije

Abstract: This paper shows the characteristics of the economic system and macroeconomic policy in Serbia and the region, key constraints and evaluates the level of development achieved since 2000. year. Considerable changes in these segments, but economic development and economic policies continue to go through specific problems. Recovery and Strengthening of the Serbian economy, the transition process, privatization, market connectivity and integration into the EU point to the necessity of defining the most appropriate ways to respond to the challenges that these developments bring with them. In this sense, foreign direct investment (FDI) have special significance for Serbia, because, unlike other modalities of capital inflows, investment packages that bring not only capital of FDI include technology, managerial and organizational skills, access to foreign markets, and are therefore necessary not only in terms of economic development needs, but also growth and maintain competitive positions and performance. Given the anticipated completion of the privatization process recently, attention should focus on maintaining political stability and enhance legal certainty in order to improve the investment climate and attracting FDI and export-oriented greenfield projects.

Keywords: Foreign direct Investment (FDI), Gross national product (GDP), privatization, Greenfield investment

1. UVOD

Srbija spada u red najmanje razvijenih evropskih država. To je posledica, pre svega, dešavanja u protekloj deceniji. Ekonomski pokazatelji su izuzetno nepovoljni: visok spoljni dug, sve veći spoljnotrgovinski deficit, plate su među najnižim u Evropi, kombinacija visoke nezaposlenosti i inflacije dok su BDP i industrijska

proizvodnja prepolovljeni u odnosu na početak devedesetih godina. U cilju rešavanja ekonomskih problema odnosno u cilju prestrukturiranja i pokretanja privrede, javlja se potreba za stranim kapitalom. Za sve tranzicione države je karakteristično da nisu imale dovoljno domaćeg kapitala i upravo zbog toga je ulazak stranog kapitala bio nužan kako bi se privreda transformisala. Priliv stranih direktnih investicija se, takođe, u Srbiji smatra kao temelj za oživljavanje privrede.

Jedan od ključnih uslova za uspešno restrukturiranje privreda evropskih tranzicionih zemalja i uspešnu reinergraciju u svetske finansijske i trgovinske tokove predstavlja otvaranje ovih ekonomija prema stranim investitorima.

Iskustva iz tranzicionih država govore u prilog stranih investicija. Sa stranim investicijama se ne transferiše u domaću privredu samo kapital, već takođe i znanje, nove tehnologije, upravljački *know-how*, omogućen je pristup domaćih proizvoda na razvijena tržišta. Strane direktne investicije nisu samo izvor finansiranja budžetskog ili tekućeg deficita, već ujedno dugoročni prilivi kapitala u formi neposrednih stranih investicija su preferiraniji od kratkoročnih priliva ili zaduživanja da bi se izbeglo povećanje makroekonomske nestabilnosti.

2. STRANE DIREKTNE INVESTICIJE

Pod stranim direktnim investicijama (engl. Foreign Direct Investment – FDI) podrazumeva se investiranje kapitala strane kompanije, ili pojedinca radi obavljanja profitabilne delatnosti na teritoriji jedne države. Strani investitor može da bude kompanija, čije je sedište u inostranstvu ili strano fizičko lice.

SDI su zbir kapitala, reinvestirane zarade i drugog dugoročnog i kratkoročnog kapitala. SDI predstavljaju jedan od važnijih faktora za: rast BDP, javne prihode, zapošljavanje i zarade, smanjenje trgovinskog deficita, prenos tehnologije, znanja i veština.

Glavni nosioci SDI u svetu su multinacionalne kompanije. Danas ih u svetu ima preko 82.000 i one kontrolišu oko 810.000 filijala u inostranstvu i imaju više od 55 miliona zaposlenih. Kolika je njihova moć govori podatak da se 1/3 ukupne svetske trgovine ostvaruje na prosto relaciji između različitih filijala korporacija.

Dobra investiciona klima, sa aspekta makroekonomije podrazumeva:

- Povoljan pravni i zakonodavni okvir za preduzeća, što pospešuje konkurenciju
- Jačanje pravne države uz prevazilaženje birokratije i neefikasnosti koju ona produkuje
- Unapređenje pristupa najznačajnijim finansijskim tržištima.

Ključni katalizatori investicija su: makroekonomska i politička stabilnost (pre svega visok stepen političkih i ekonomskih sloboda), strukturne reforme – posebno liberalizacija trgovine, cena i zarada.

Sa druge strane, najznačajnije prepreke ulaganjima, sa tačke gledišta investitora su: nestabilna ekonomska politika, visoki porezi, administracija, troškovi finansiranja, otežan pristup finansijskom tržištu i korupcija.

3. MAKROEKONOMSKI POKAZATELJI I PRIVREDNA KRETANJA U REPUBLICI SRBIJI NAKON DEMOKRATSKIH PROMENA

Nakon političkih promena u Srbiji 2000. godine, nove vlasti su pokrenule ekonomske reforme i stabilizaciju. Ukidanje sankcija Saveta bezbednosti UN doprinele su da naša zemlja stekne početne uslove za ponovno uključivanje u savremene evropske i svetske integrativne procese. Ekonomska stabilnost je značajno povećana. Međutim, napredak u reformama je usporen usled teške političke situacije koja je usledila nakon ubistva premijera Đinđića u martu 2003. godine. Ipak, reforme su ponovo dostigle zamah nakon formiranja nove Vlade u Srbiji marta 2004. godine. Pre svega, od tada je usvojen veliki broj zakona iz oblasti ekonomije i finansija u Skupštini Srbije.

Period nakon demokratskih promena karakteriše uspostavljanje makroekonomske stabilnosti i održivog i stabilnog privrednog razvoja, restrukturiranje velikih sistema, privatizacija preduzeća i početak pridruživanja EU, koji uključuje brojna zakonska prilagođavanja u svim oblastima privrede i društva.

3.1. Osnovni makroekonomski indikatori

3.1.1. BDP i proizvodnja

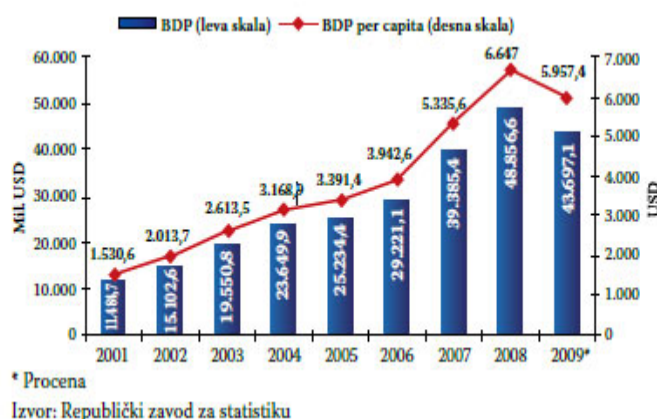
Jedan od najvažnijih i najčešće korišćenih pokazatelja razvoja jedne privrede je bruto domaći proizvod – BDP (Gross domestic product-GDP).

Privreda je zabeležila snažan rast između 2000. i 2009. koji je bio podstaknut, kako domaćom tražnjom tako i izvozom, i poduprt značajnim ekonomskim promenama od 2000. BDP je u periodu 2001-2009. rastao po prosečnoj godišnjoj stopi od 4,8%, uprkos tome što je u 2009. po prvi put u ovom veku, usled delovanja negativnih efekata globalne krize, bio zabeležen umeren pad od 3%. Glavni generatori rasta bile su uslužne delatnosti: trgovina, saobraćaj, skladištenje i veze, usluge finansijskog posredovanja, PTT usluge i telekomunikacije. Pored navedenih, poljoprivreda i prerađivačka industrija, u određenoj meri, doprinele su privrednom rastu. Rast privredne aktivnosti doprineo je poboljšanju životnog standarda stanovništva, budući da je BDP po stanovniku u 2009. veći gotovo 4 puta u odnosu na 2001. godinu.

Na relativno visok prosečni rast privredne aktivnosti u poslednjih devet godina pozitivno su uticali proces privatizacije preduzeća i restrukturiranja privrede, priliv SDI i dinamičan rast izvoza i agregatne tražnje. Međutim, restriktivna monetarna politika koja je naročito u drugom delu 2006. godine uticala na izvesno

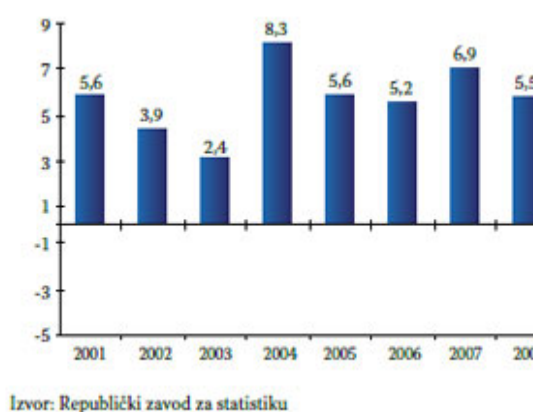
smirivanje ekspanzije domaće tražnje, ali i na pad investicione aktivnosti u privatnom sektoru, ostavila je traga na tempo ekonomskog rasta u 2006.godini. Kao rezultat usporavanja dinamike rasta BDP u 2006.godini, godišnji realni rast ovog agregata u protekloj godini od 5,6% bio je znatno niži od očekivanog (7%) i tek je neznatno prešao nivo prosečnog godišnjeg rasta privrede u šestogodišnjem tranzicionom periodu.

Grafikon 1. Ukupan BDP (u milionima USD) i BDP po stanovniku (u USD) 2001-2009. godine

Upotrebu bruto domaćeg proizvoda karakteriše visoko učešće lične potrošnje, nisko učešće investicija i visok spoljnotrgovinski deficit i deficit tekućeg računa. Učešće bruto investicija u osnovnim sredstvima u Srbiji je na niskom nivou i sa prosekom od oko 15% u poslednjih pet godina, i daleko je ispod proseka za tranzicione zemlje.

Grafikon 2. Realne godišnje stope promena BDP u periodu 2001-2009.(prikaz u procentima)

3.1.2. Struktura radne snage i zarade

Rast standarda i plata ne samo da je pratio rast domaćeg proizvoda, nego ga je i nadišao, tako da su realne zarade od 2001. godine do kraja 2006. godine porasle preko tri puta, dakle stopa rasta je 213%, a gledano recimo u evrima pet i po puta je porasla prosečna zarada. Od 2000. godine, broj nezaposlenih građana konstantno raste. Tek od 2007. godine je primetan blagi rast zaposlenosti, da bi usled svetske ekonomske krize taj procenat opet porastao, a takav trend se i dalje nastavlja. Prosečna godišnja stopa rasta neto zarada izraženih u evrima u periodu 2001-2009. iznosila je oko 19%. Ostvaren je skok realnih neto zarada sa oko 90 evra u 2001. godini, na oko 337 evra u 2009. godini, odnosno približno 3,7 puta. Dominantno učešće zaposlenih je u sektoru usluga i to polovina od ukupnog broja zaposlenih, odnosno 50,9%. Zatim sledi sektor industrije u kome je zaposleno 19,9% lica i sektor poljoprivrede u kojem radi 24% zaposlenih.

3.1.3. Spoljnotrgovinska razmena

Današnje vreme karakterišu problemi bilansa plaćanja mnogih zemalja, a pre svega, njegovog visokog deficita koji često puta postaje limitirajući faktor razvoja tih zemalja. Čini se da će Srbija u godinama koje dolaze imati velikih problema sa bilansom plaćanja, finansiranjem podrške, odnosno prilivom stranih

investicija, i ukoliko ne dođe do značajnijeg povećanja izvoza roba i usluga. Srbija danas drži nekoliko neslavnih rekorda u Evropi: najveću inflaciju, najveću stopu nezaposlenosti i najveći deficit u razmeni sa svetom. Preveliki trgovinski deficit, kao i deficit tekućih plaćanja, prouzrokovani su lošom monetarnom i carinskom politikom, a u poslednje vreme i fiskalnom politikom, ali pre svega našom nedovoljnom konkurentnošću.

Priliv inostranih sredstava olakšava izvršenje budžetskih obaveza, a devizne rezerve zemlje se povećavaju. Devizne transakcije iz sive zone preseljavaju se u zvanične bankarske kanale, oživljava rad deviznog tržišta, a uvoz olakšava ukidanjem administrativnih ograničenja. Glavni izvor deficita tekućeg računa bilansa plaćanja Srbije leži u nedovoljnom izvozu, s jedne, i visokom uvozu, s druge strane. Deficit tekućeg bilansa plaćanja Srbije kretao se u rasponu od 1,4 milijarde dolara u 2000. do 8,8 milijardi dolara u 2007. godini. Samo zahvaljujući velikom obimu inostrane podrške putem direktnih investicija, inostranih kredita i jednostranih transfera naše dijaspor, ukupun bilans plaćanja u čitavom ovom periodu bio je suficitaran. Problem je u strukturi izvoza. U Evropsku uniju izvozimo uglavnom sirovine i repromaterijal. Reprodukcijski, dakle, gvožđe, čelik, mašine, bakar, kaučuk... čine 65% izvoza u Evropu. Kad se, međutim, pogledaju proizvodi sa kojima ovde možemo biti konkurentni, izvoz u EU je minimalan. To je pojedino voće i povrće i crveno meso.

Tabela 1. Makroekonomski pokazatelji po odabranim zemljama

2009.godina	Srbija	Mađarska	Hrvatska	Rumunija	Bugarska
Stanovništvo (u mil.)	7,4	10	4,4	21,3	7,6
BDP (u milijard.evra)	31,5	93,1	45,4	115,9	33,9
BDP po stanovniku (u evrima)	4.304	9.275	10.245	5.439	4.479
Stopa rasta (pada) BDP	-2,9	-6,3	-5,8	-7,1	-5
Inflacija	6,6	4,2	2,4	5,6	2,8
Prosečna zarada (u evrima)	337	715	724	326	302
Nezaposlenost	16,6	9,8	9,4	6,3	9,1

4. INVESTICIONA KLIMA U SRBIJI

Na osnovu dosadašnjeg iskustva u narednom periodu realno se može očekivati priliv SDI kroz nekoliko paralelnih tokova: privatizacija, greenfield investicije, zajednička ulaganja, koncesije, konkretni projekti preduzeća. Međutim, obzirom da je proces privatizacije pri kraju, greenfield investicije će u narednom periodu biti dominantne.

1) Privatizacija

Strana ulaganja koja bi eventualno došla u našu zemlju putem privatizacije, odnosno akvizicije, mogu da se pojave u dva sektora:

- Realnom (koji uključuje i javna državna preduzeća) i
- Finansijskom

Što se tiče realnog sektora, misli se na oko 1.000 neprivatizovanih javnih preduzeća. Takođe se očekuje i prodaja oko 1.000 manjinskih paketa iz portfelja Akcijskog fonda što bi teorijski trebalo da doprinese razvoju finansijskog tržišta. Međutim, pravo restrukturiranje privrede i oživljavanje finansijskog tržišta će se dogoditi tek sa privatizacijom javnih državnih preduzeća

2) Greenfield investicije

Greenfield investicije su do sada bile zastupljene u manjoj meri, ali su pokazale interes gotovo isključivo u sferi usluga: OMV(Austrija), Ball Packaging (SAD), Mercator (Slovenija), Veropulos (Grčka), Metro Cash&Cary (Nemačka). Izuzev Ball Packaging-a, sve pomenute firme se odnose na trgovinu i distribuciju. Njihova strategija nije bila usmerena na izvoz. Imajući u vidu globalni trend orijentisanja SDI na sektor usluga, očekuje se da u narednom periodu dođe do ulaska i drugih sličnih kompanija na naše tržište.

3) Zajednička ulaganja

Ovaj oblik SDI je možda i jedna od najboljih „formula“ za obostrani uspeh poslovnih partnera. Na to upućuju

pozitivni primeri iz dosadašnje prakse naših preduzeća: Sintelon & Tarkett Sommer (Nemačka); Tigar & Michelin (Francuska); Hemofarm & Zannini (Italija), koja su istovremeno bili i najveći izvoznici u 2004.godini.

4) Koncesije

S obzirom na stanje u kojem se nalazi naša infrastruktura (pre svega putna mreža), u ovoj oblasti postoje veliki potencijali za priliv SDI. Do sada se nisu koristili u većoj meri, mada postoje projekti kao što su:

- obnova i izgradnja puteva i železnica na koridoru X (vrednost preko 2 milijarde USD)
- poboljšanje infrastrukture graničnih prelaza i ubrzanje rada carinskih službi
- izgradnja plovnog puta Dunava kroz Srbiju (mostovi, priobalja,marine i turistički objekti)
- izgradnja obilaznica oko Beograda i oko Leskovca,...

5) Konkretni projekti preduzeća

Ovaj segment bi mogao da bude od značaja za privlačenje SDI ali pre svega u smislu kreiranja zajedničke,konkretna ponude za različite oblike saradnje. Radi se o preduzećima koja već postoje, razvijaju se, imaju dobre ideje i projekte ali i nedovoljne kapacitete za pronalaženje odgovarajućih strateških partnera. Ovde značajnu ulogu u promociji i kontaktima mogu da imaju različite institucije,koje inače vode evidenciju o ovakvim projektima (PKS, SIEPA,Agencija za mala i srednja preduzeća).

Dugoročno gledano, trebalo bi da imamo dva cilja:

- Podsticanje proizvodnje i izvoza već afirmisanih izvoznih proizvoda
- Hitna promena robne strukture izvoza, a u skladu sa:aktuelnom tražnjom na svetskom tržištu određenih proizvoda,prilagođenim kvalitetom,standardom i cenama.

Treba privlačiti one investitore koji imaju nameru da sa našeg tržišta opslužuju tržišta trećih zemalja (koristiti posebno prednosti Zone slobodne trgovine u JIE i mogućnosti poslovanja u slobodnim carinskim zonama) ali i da doprinesu modernizaciji lokalnih kapaciteta, uz

podsticanje konkurencije među domaćim proizvođačima.

Posebno atraktivna oblast za strane investitore u Srbiji je javni sektor i od njega se najviše očekuje, ukoliko država konačno donese adekvatnu strategiju za njegovu transformaciju. Pri tome treba maksimalno koristiti opšte prednosti kojima Srbija raspolaže:

- Obilni prirodni resursi i relativno obrazovana i jeftina radna snaga
- Povoljan geografski položaj (koridor X, Dunav, blizina Jadranskog, Crnog i Egejskog mora)
- Zona slobodne trgovine u JIE, koja obuhvata osam zemalja i blizu 60 miliona stanovnika
- Sporazum sa Ruskom federacijom o slobodnoj trgovini
- Brojna dijaspora, koja bi nakon stvaranja izvesnih preduslova, mogla da postane znatno veći investitor nego što je to sada slučaj
- Dolazak stranih banaka u našu zemlju, čime se povećava sigurnost za ulaganje stranih investitora
- Usvojeni reformski zakoni od značaja za investitore

4.1. Privatizacija

Cilj privatizacije društvenih preduzeća jeste njihovo ozdravljenje, koje bi trebalo da usledi kao posledica transformacije ovih preduzeća u privatne firme, koje će biti sposobne da proizvode, zapošljavaju nove radnike, plaćaju poreze i doprinose itd. Međutim, ukoliko se privatizacija ne sprovodi na adekvatan način, njeni rezultati mogu imati i negativan predznak.

Privatizacija je jedan od načina da se privuku strane direktne investicije (SDI), mada se ona uglavnom

precenjuje kao izvor svežeg kapitala u privredama u tranziciji. Prodaja strancima putem privatizacije ima dodatne dobre strane kao što su transfer znanja i veština, a često i lakši pristup stranim tržištima. Stranci najčešće daju prednost ulaganjima u nove investicione projekte i za njih je izuzetno važno domaće poslovno okruženje. Strana pravna lica su ukupno kupila 28 preduzeća, pri čemu je učešće prodajne vrednosti ovih preduzeća u ukupnoj vrednosti prodaje putem tendera – oko 80%, a učešće SDI kroz investicije i socijalni program – oko 70%.

Tenderska privatizacija je do sada uspeła da privuče oko 20-tak multinacionalnih kompanija. Komparativnom analizom efikasnosti velikih privatizovanih preduzeća utvrđeno je da samo njih nekoliko uspelo da doprinese privrednom rastu zemlje (Sartid, Rumaguma, Šećerana Crvenka, Valjaonica bakra-Sevojno). Privatizacija društvenih preduzeća u Srbiji trebalo bi da se završi ove godine. Istovremeno, počinju pripreme za privatizaciju javnih preduzeća i sportskih društava. Izuzme li se prodaja NIS-a, kao javnog preduzeća, privatizacija Jugoslovenskog rečnog brodarstva bila je najuspešnija prodaja nekog društvenog preduzeća u 2009. godini. Za JRB je dobijeno 24,5 miliona evra, što je gotovo trećina ukupnih prošlogodišnjih prihoda od prodaje društvenih preduzeća, a prodato ih je 75. Ono što je, međutim, obeležilo prošlu godinu jeste mnogo raskinutih kupoprodajnih ugovora, čak 78.

Sa privatizacijom javnih komunalnih preduzeća neće se ove godine ni početi jer još uvek nema strategije. Neke do boljih privatizacija koje sprovodi Agencija za privatizaciju na koje se računa su Jugoslovensko rečno brodarstvo, Jugoremedija, prodaja imovine PIM-a, Genex-a i „Ineksa“.

Tabela 2. Najveće strane investicije u procesu privatizacije

Kompanija	Zemlja	Delatnost	Visina investicije (u milionima evra)
Telenor	Norveška	Telekomunikacije	1602
NIS	Rusija	Naftna industrija	947
Philip Morris	SAD	Duvanska	611
National Bank od Greece	Grčka	Bankarstvo	425
Alpha Bank	Grčka	Bankarstvo	152
Sao Paolo IMI	Italija	Bankarstvo	151
U.S.Steel	SAD	Metalska	150
Lafarge	Francuska	Građevinska	141
Japan Tobacco International	Japan	Duvanska	130
Cimos	Slovenija	Automobilska	100
Titan	Grčka	Građevinska	87

Izvor: SIEPA

4.2. Greenfield investicije

Greenfield investicije su značajne zbog koristi koje donose privredi u razvoju u koju se ulaže i njihovih direktnih efekata na mikro i makro aspekte domaće privrede. Jer to su investicije koje podrazumevaju izgradnju potpuno novih proizvodnih kapaciteta koji su u 100% vlasništvu tog investitora, što znači da on odlučuje o sudbini tih sredstava. Izgradnjom novih fabrika i preduzeća „na ledini“, putem greenfield SDI, direktno se doprinosi povećanju proizvodnih kapaciteta zemlje i zapošljavanju novih radnika. Takođe, greenfield investiranje ima i značajan efekat na povećanje ukupnih investicija jer daje pozitivan signal ostalim potencijalnim investitorima. Ovakve investicije su od posebnog značaja za zemlje u tranziciji, međutim najteže je privući ih jer su greenfield investicije najosetljivije na investicioni ambijent, pa su tako i ređa opcija kod zemalja u tranziciji jer je rizik investitora veći, a i nestabilni su uslovi privređivanja.

Naime, najveći deo dosadašnjeg priliva SDI odnosi se na tzv. *brownfield* investicije, odnosno kupovine domaćih državnih i društvenih preduzeća i banaka kroz procese tenderske i aukcijske privatizacije.

Prema podacima Agencije za strana ulaganja i promociju izvoza (SIEPA) Srbija je po broju „grinfild“ projekata (65 u protekle dve godine) ispred svih zemalja u regionu, izuzev Rumunije. U Mađarskoj su, recimo, osam od 10 najvećih izvoznika ušli kao „grinfild“ investitori, dok u Irskoj četiri „grinfild“ investitora (Intel, Del, Fajzer i HP) čine gotovo 90 odsto irskog izvoza. Kada je reč o Srbiji, jedini veći izvozno orijentisani grinfild investitor je kompanija Bol Pekidžing, koja je otvorila fabriku limenki u beogradskom predgrađu Batajnica. Najveće greenfield investicije u Srbiji su u oblasti telekomunikacija, gde je

Mobikom investirao 570 miliona evra. Merkator je uložio 240 miliona evra u širenje maloprodajne mreže, „Eiport siti“ 200 miliona evra u nekretnine, a Karlsberg 157 miliona evra u proizvodnju pića, odnosno piva. U 2004. godini u Srbiji su realizovane 52 greenfield investicije, u 2008. taj broj je povećan na 112.

Što se tiče sektorskih trendova kada je reč o prilivu SDI, u vodećim tranzicionim privredama preovlađuje prerađivačka industrija, dok su u pogledu odliva vodeće investicije u prirodne resurse.

Najavljen je jedan broj velikih projekata, poput izgradnje IT parka u Indiji od strane indijske Embassy Group, postrojenja za proizvodnju iverice austrijske firme Kronospan, ili fabrike voćnih sokova, takođe austrijske, kompanije Rauch. U ovu grupu spadaju i značajne investicije italijanskih kompanija, kao što su Golden Lady i Calzedonia.

4.3. Korupcija

Korupcija je jedan od odlučujućih faktora koji strani investitori uzimaju u obzir prilikom donošenja odluke o ulaganju u određenu zemlju.

Bogatije zemlje su manje korumpirane i zato privlače više stranog kapitala. Siromašnije zemlje, gledano prema visini BDP-a po glavi stanovnika, u kojima je evidentno da se korupcija proteže svim sferama javnog života, u pravilu su nepoželjne stranim investitorima, a ekonomski im je rast zbog toga i te kako onemogućen.

Prema izveštaju Evropske Komisije o borbi protiv korupcije navodi se da je Srbija napravila značajan napredak u poboljšanju institucionalnih okvira za borbu protiv korupcije. (u 2010. godini na 78. Mestu)

Tabela 3. Indeks korupcije po odabranim zemljama

CPI Index	2005	2007	2009
Hrvatska	3,4	4,1	4,1
Srbija	2,8	3,4	3,5
Rumunija	3	3,7	3,8
Mađarska	5	5,3	5,1
Bugarska	4	4,1	3,8

Izvor: Transparency International: CPI
Corruption Perceptions Index, 2007

Prema najnovijem izveštaju organizacije Transparency International za 2009. godinu Srbija se nalazi na 83. mestu u borbi protiv korupcije (u 2010. godini na 78. mestu), od 180 posmatranih zemalja. Sa indeksom

korupcije 3,5 Srbija je ostvarila minimalan napredak za dva mesta u odnosu na prošlu godinu. Bez obzira na tu činjenicu Srbija je i dalje iza svih zemalja bivše SFRJ, osim Bosne i Hercegovine.

5. STRANE DIREKTNE INVESTICIJE U SRBIJI I ZEMLJAMA REGIONA

Nakon političkih promena u Srbiji priliv stranih direktnih investicija beleži trend rasta koji je trajao sve do kraja 2006. godine. Najveći udeo u ukupnom prilivu imali su prihodi od privatizacije, dok su greenfield investicije imale znatno manji udeo. U periodu od 2000. do 2007 godine Srbija je značajno popravila svoj udeo u ukupnom svetskom prilivu stranih direktnih investicija i pomerila se sa 116. mesta na 71. To nije bio samo slučaj sa Srbijom, već i sa svim zemljama Zapadnog Balkana.

Priliv stranih direktnih investicija u periodu od 2000. godine do polovine 2003. godine beležio je rast, kad je došlo do usporavanja priliva usled problematične

političke situacije u zemlji i izbora. U 2004. godini zabeleženo je kratko usporavanje priliva SDI, da bi se u 2005. i 2006. godini rast priliva investicija nastavio. Naglo povećanje nastaje usled prodaje mobilnog operatera Telenor-u, koji je kupio Mobtel za 1,602 milijardi evra. Već naredne 2007. godine dolazi do osetno manjih priliva, jer nije bilo tako velikih privatizacija kao u 2006. Zatim u 2008. nastaje period stagnacije, da bi krajem godine došlo do blagog pada koji je usled svetske finansijske krize produbljen u 2009. godini.

Ostvarenje plana stranih ulaganja u 2011. najviše zavisi od prodaje „Telekoma - Srbija“, ali i realizacije planova za modernizaciju postrojenja Naftne industrije Srbije, rekonstrukciju pogona „Zastave“ u Kragujevcu i tendera za gradnju blokova u dve termoelektrane.

Tabela 4. Najveće strane investicije u Srbiji

R. br.	Kompanija	Zemlja	Sektor	Vrsta	Iznos (mil.EUR)
1	Telenor	Norveška	Telekom unikacije	Privatizacija	1.602
2	NIS	Rusija	Naftna industrija	Privatizacija	947
3	Philip Morris - DIN	SAD	Duvanska industrija	Privatizacija	611
4	Mobikom	Austrija	Telekom unikacije	Greenfield	570
5	Cuprom	Rumunija	Rudarstvo	Privatizacija	533
6	Banca Intesa - Delta banka	Italija	Bankarstvo	Tržište kapitala	508
7	Stada	Nemačka	Farmaceutska industr.	Tržište kapitala	475
8	Interbrew - Apatinska pivara	Belgija	Hrana i Pića	Tržište kapitala	462
9	NBG	Grčka	Bankarstvo	Privatizacija	425
10	Biotech Energy	SAD/Mađarska	Naftna industrija	Greenfield	380

Izvor: Privredna komora Srbije, Centar za razvoj, restrukturiranje i privatizaciju

Tabela 5. SDI po odabranim zemljama u periodu 2001-2009 (u milionima USD)

Godina/Zemlja	Mađarska	Rumunija	Bugarska	Hrvatska	Srbija
2001	4391	1154	803	1398	165
2002	3185	1080	552	1050	475
2003	1888	2156	2070	1927	1365
2004	3633	6368	2879	732	966
2005	6099	6587	4005	1551	1550
2006	4874	10957	7583	3194	4387
2007	4000	9629	11433	4736	2195
2008	3500	13519	8472	4576	2717
2009	4000	4900	5775	2731	1400

Izvor: UNCTAD, Ministarstvo finansija Republike Srbije2731

6. ZAKLJUČAK

Nivo investicija u Srbiji iz perspektive poželjne dinamike privrednog oporavka je trenutno relativno nizak. Udeo investicija u svetskom BDP-u je u 2000. godini iznosio 25%, kod srednje razvijenih zemalja ovaj udeo je bio 21% a kod manje razvijenih (uključujući i Kinu) 31%. Od 184 zemlje samo je 29 imalo stopu investicija nižu od 16%, a u Srbiji je ta stopa iznosila samo 15%.

Veliki je broj razloga zašto pozitivni efekti stranih direktnih investicija nisu do kraja iskorišćeni. Pre svega, najveći priliv stranih investicija došao je kroz proces privatizacije, koji nije doveo do adekvatnih rezultata. Privatizacioni prihodi nisu utrošeni u proizvodne svrhe, već u finansiranje javne potrošnje i smirivanje socijalnih tenzija. Strane investicije koncentrisane su u sektor

usluga što ne dovodi do krupnog povećanja zaposlenosti.

Jako je važno da u međuvremenu povećanje uvoza ima takvu strukturu da u njemu dominiraju kapitalna, a ne potrošna dobra. Povećanje investicija u privrednu infrastrukturu i nove tehnologije i opremu, osnovna su pretpostavka za postizanje viših stopa rasta BDP-a, povećanje konkurentnosti i rast izvoza. Za prevazilaženje tehnološkog zaostajanja i ostvarivanje privrednog razvoja neophodne su investicije u iznosu od oko 25% od BDP-a.

Obezbeđivanje potrebnog nivoa investicija, kao jedine poluge održivog razvoja i rasta GNP-a, radi ubrzavanja privrednog rasta je ključno ograničenje u projektovanju makroekonomske slike u godinama koje dolaze.

LITERATURA

- [1] M.Đurić, Prekajac Z. i Vidas-Bubanja M., *Međunarodna ekonomija*, Institut ekonomskih nauka, Beograd, 2000.
- [2] Begović B, Mijatović B., Paunović M., Popović D., *Grinfield strane direktne investicije u Srbiji*, Centar za liberalno-demokratske studije, Beograd, 2008
- [3] Knežević Mirjana, Privatizacija kao osnova reformskog procesa u Srbiji, *Ekonomika*, vol.55, br.3-4, str.46-53, 2009.

- [4] Investicije, Časopis agencije za strana ulaganja i promociju izvoza Republike Srbije, broj 7, jun 2009
- [5] Vlada Republike Srbije, „Nacionalna strategija privrednog razvoja Srbije 2006-2012“, Beograd, 2006.
- [6] www.nbs.rs
- [7] www.rzs.rs
- [8] www.pks.rs
- [9] www.siepa.org,